

BERGSLUFT

www.elinwagner.se

MEDLEMSBLAD FÖR ELIN WÄGNER-SÄLLSKAPET

Ann-Margreth har ordet...

Elin Wägner och barnen. Årets seminarium på S:t Sigfrids folkhögskola i Växjö har vi på inrådan från flera medlemmar flyttat från september till helgen **19-20 oktober**. Vi har lyckats engagera en rad namnkunniga personer som föredragshållare bl.a. barnläkaren *Lars H Gustafsson*, litteraturprofessorn *Peter Forsgren* samt journalisten och författaren *Ulrika Knutson*, som i höst utkommer med en ny bok om Elin Wägner. De kommer att ta upp olika delar av Elins liv och hennes viktiga insats då Rädda barnen bildades för 100 år sedan.

Rädda Barnens ordförande Lise Bergh

Årets Väckarklocka tilldelas organisationen Rädda Barnen för sitt viktiga arbete, som tyvärr behövs i lika hög grad i dag som på Elins tid. De som lider mest är nu liksom då barnen. Vi vill visa hur framsynt Elin Wägner var då hon tillsammans med fyra andra kvinnor - efter att de upplevt den förödelse som första världskriget orsakat bland civilbefolkningen - bildade den svenska delen av Save the Children Fund i november 1919, ett halvår efter att organisationen bildats i London.

Lise Bergh, ordförande i Rädda barnen, tar emot priset och håller ett föredrag om organisationen i nutid och med funderingar inför framtiden.

Nytt för årets seminarium är att styrelsen ordnar kvällsfika kl. 18-20 i Elin Wägner-rummet för er som kommer redan på fredagskvällen. Anmälan till detta vill vi gärna ha i samband med anmälan till seminariet.

Program och anmälningsblankett till seminariet får ni med detta utskick av Bergsluft. Vi hoppas att många av er vill delta i helgen på S:t Sigfrid i oktober!

Ann-Margreth Willebrand, ordförande

Elin Wägner-dagen 2019

Linda Fagerström från Linnéuniversitetet höll ett föredrag med titeln "Rösträttens garderob". En artikel av Linda i detta ämne finns i "Rösträttens århundrade", utgiven av Riksdagens jubileumsfond. Kan laddas ner från www.rj.se.

Efter kaffe och ostkaka Elin Wägner-sällskapets årsmöte. Hela styrelsen stannar kvar ännu ett verksamhetsår och namnen finner ni på vår hemsida. /AMW

Sommaren på Lilla Björka

Utställningar. Många besökare har vi haft på Lilla Björka sedan invigningen av landshövding *Ingrid Burman*, som i sitt tal visade att hon både läst böcker av Elin Wägner och sympatiserade med hennes tankar.

I vardagsrummet visades en rekonstruktion av "Väckarklockans vardagsrum" från foton och med anledning av att en soffa, som tidigare stått där, skänkts till stiftelsen. Det var i Lilla Björkas vardagsrum som vännerna samlas för att diskutera begreppet "livskvalitet" i sista kapitlet i *Väckarklocka*.

I matsalen imponerade en exposé av alla dem som sedan 1993 erhållit Elin Wägner-sällskapets utmärkelse "Årets Väckarklocka".

I sovrummet broderier av *Ulla Andersson* med feministiska motiv. Där firades också "Världsbroderidagen" 30 juli med att Ulla och Marianne satt där och broderade medan intresserade strömmade till, beundrade och diskuterade allt från broderiteknik till politik.

I skivrustugan en utställning om Fogelstad med anledning av att Lilla Ulfåsa på Fogelstad inköpts med avsikt att återuppliva traditioner om utbildning till medborgare i en demokrati.

Föredrag och teater. Författaren, översättaren, litteraturkritikern och en av fem externa medlemmar av

Svenska Akademiens Nobelkommitté *Kristoffer Leandoer* berättade om sin senaste bok, "Barn: paradiset och flykten därifrån", en undersökning av hur barndomen skildras i litteraturen.

Sören Holmberg talar om demokratins framtid.

Sören Holmberg, professor i statsvetenskap och känd från svt som expertkommentator vid riksdagsvalen, höll ett intressant föredrag om demokratins framtid vilket ledde till livliga diskussioner vid kaffet efteråt – har demokratin någon framtid?

"*Som ett jävla solsken*", en fri dramatisering av Fatima Bremmers biografi om Ester Blenda Nordström, sågs vid två tillfällen av 200 personer i Galleri Söreskog i Berg i samarbete med Växjö teaterförening.

Birgitta Hansson, stiftelsen Elin Wägners Lilla Björka

Besökarna berättar. Som värdinna på Lilla Björka händer det ibland att man får höra besökarnas egna historier om Elin Wägners:

En man berättade att hans far, Erik Karlsson, hade varit postmästare i Berg. Han brukade skjutsa Elin i sin bil när hon ville träffa vännen Flory Gate, som bodde i Rösås någon mil längre bort.

Fadern till en annan besökare hade sett när Elin Wägners och Flory Gate cyklade omkring på tandemcykeln (som nu förvaras i kyrkstallet) för att samla in material till hembygdsboken "Tusen år i Småland" (1939). Flory styrde och trampade där fram medan Elin satt vid styret där bak. "Di såg ut som två påskakärringar på kvasten", sade folk i trakten.

Förra sommaren kom en besökare ner från Lilla Björkas övervåning, omtumlad av en upptäckt i Elin Wägners arbetsrum.

– Är det verkligen ett porträtt av prosten Alfred Ekedahl som hänger däruppe, frågade han upphetsat.

När han fick klart för sig att så var fallet, svarade han:

– Den mannen har räddat livet på min mor. Utan honom hade jag inte funnits!

Hans mor var född i Bergs socken 1923 och som spädbarn drabbades hon av lunginflammation, en livsfarlig sjukdom innan penicillin fanns att tillgå. Den sjuka lilla flickans mor skyndade sig till Alfred Ekedahl i prästgården för att prostens skulle hinna förrätta nöddop innan barnet dog.

Alfred Ekedahl, Elin Wägners morbror, var en gammaltroende och sträng herre som bodde i Bergs prästgård vid den medeltida ödekyrkan någon kilometer från Lilla Björka. Prosten var på sin tid mycket aktad. Han uppträdde som en far för sin församling och gav gärna församlingsborna råd, inte bara i själsliga angelägenheter utan också i världsliga konflikter. Även då det gällde kroppens sjukdomar brukade han bistå sockenborna med enklare medicin ur sitt husapotek. Detta skriver Ellen Rydelius i skriften "Bergs prästgård på Elins tid", utgiven i Elin Wägnersällskapets skriftserie.

Mannen som besökte Lilla Björka berättade att Alfred Ekedahl i all hast döpte det svårt sjuka spädbarnet i prästgården och dessutom försåg den lilla med medicin som räddade henne till livet.

Prosten själv levde och verkade i Bergs socken till 1936, då han gick ur tiden vid 76 års ålder.

Märta Holkers

Två tidlöst viktiga romaner

I *Ida Andersens roman I oxögat (2019)* har prästen från predikstolen profetiskt och med förvissande stämma lovat att berget skulle föda dem alla. I berget fanns den gnistrande stenen, blemsten, kiselsten, som krossades och användes för glassmältning. Fattigdomen skulle brytas genom glasbruket som skulle byggas; den gnistrande framtiden. Det ankom på människorna att bryta upp blemstenen och därigenom arbeta sig bort från fattigdoms förnedring. Pigan Sissel och drängen Eskil förenas med denna förhoppning i det grågröna daggiga bakom urålderseken. Detta var dem nu rikt givet som fästefolk i midsommarnatten. Naturen är mästertligt beskriven, här liksom återkommande i den 390 sidor stora romanen.

"Fader vår som är i himlen, tillkomme ditt rike", ber Eskil upprepat "Och inled oss icke i frestelse; utan fräls oss ifrån ondo." Kanske detta ändå var fel, grubblar Eskil och i ett sockenförhör om påstått lönskaläge får de två unga tungt bortom byskvallret stå till svars för otukt och göra avbön inför Guds vrede. Det är i berättelsen mannen Eskil, en god timmerman, som mest kämpar med vad som är rätt och fel medan Sissel hämtar råd och vägledning från annat håll, i folketro och vidskepligheter.

I *Elin Wägners roman Åsa-Hanna (1918)* är det kvinnan, den tjuoåriga Hanna som står upp för kristna trosvärderingar och hon har prostens som själavårdande

stöd om "det rättas väg". Den trettiosjuårige Frans, som gifter sig med den unga Hanna är mindre nogräknad. Hans leverne symboliseras i romanen mycket väl med bilden av kopparn i hans eget hem, vilken är putsad bara på utsidan, men oputsad och ärgig på insidan mot spiselmuren.

Vad som Frans har sitt hjärta fäst vid framgår också utav den skamligt breda förlovningsringen av glimrande guld, som han fäst på Hannas hand. Hanna tror att hon har givits en särskild kallelse och livsuppgift att hjälpa Frans.

Prosten hade varnat Hanna: "Tro icke dig själv om för mycket kraft att böja hans sinne, du är yngre, du är kvinna, akta dig, att det inte blir du, som blir böjd." Hanna kunde väl frukta att få det tungt mången gång som Frans hustru, men en ting var viss: "det rättas väg, den mor och prosten lärt henne vandra, den skulle hon inte vika ifrån, vad som än skedde."

Hela tiden på skjutsen till prostgården hade Hanna haft en psalmversstump i huvudet: "som guld genom elden prövas, så prövas själen genom kval". Elden skulle komma, som en rannsakande prövning, när Hanna upptäcker en förödande brand i Nygård. Ingen brandförsäkring fanns gällande betald. Hanna handlar omtänksamt och mycket klokt i räddningsarbetet under branden. Om sig själv tänker hon "att hon nog ändå inte var en så usel människa, som hon brukade tycka ibland i sorgsna stunder".

Också i Ida Andersens roman *I oxögat* rasar en förödande brand, som får prövande och vittgående följd när "av glashyttan återstod bara en stor glödande hög av knastrande stockar och stenar. Den rök stilla och gav ifrån sig en olidlig hetta".

Glashyttan i Kosta hade högtidligen invigts 27 juli i nådens år 1742 "med bön och nedkallande av Guds välsignelse över hyttan och arbetet däri samt alla dess arbetare på det att det måtte gå dem väl, och förhoppning att det skulle bestå för all framtid, till gagn för orten och till stolthet för hela Svea rikets glasproduktion. I ett år och tre veckor hade hyttan varit en livaktig arbetsplats, innan lågorna förtärde den med hull och hår. Den hade blivit en del av våra liv, vår bygd och vår framtid. Vi såg på glasblåsarna och varandra och undrade vad som nu skulle ske."

"Vi människor måste omskapa. Bygga nytt. Vår lott är att ständigt börja om. Hugga i, arbeta och slita i ett evigt kretslopp. Människan är inte den skapande Guden, även om hon ibland tror sig om det."

Med denna uppfordran slutar Ida Andersens starka roman *I oxögat*.

Det är nästan jämnt ett hundra år mellan de båda romanerna. De livsöden som starkt skildras däri har mycket gemensamt. Båda författarna har mycket goda kunskaper om den tids villkor och förhållanden som skildras och deras människoskildringar är djuplodande och belärande.

Ida Andersen har varit stipendiat på Elin Wägners Lilla Björka. Hon har kunnat känna in den litterärt starka atmosfär som där alltid råder och hon har fått inspireras av dess talande, tysta andliga miljö. Läsaren måste beundra den faktakunskap som bär Ida Andersens berättelse genom 1700-talets förutsättningar och livsvillkor.

Elin Wägners *Åsa-Hanna* och Ida Andersens *I oxögat* hör samman i skildring av människans strävan efter "det rättas väg" och vad kamp som detta medför. En positiv tro på människans förmåga att klara livets prövningar och svårigheter finns, det som Harry Martinson uttrycker i *Kap Farväl!* (1933), kapitel Stenkol – Ånga: "Ty människan själv är och förblir det första och det sista."

Detta gäller också för Elin Wägners och Ida Andersens diktning. /Rune Liljenrud

Elin Wägner och Poul Bjerre

Som sommargäst i Poul Bjerres hem Vårstavi i Grödinge hittade jag i hans bokhyllor *Dialogen fortsätter* med personlig dedikation: "Doktor Poul Bjerre med hälsning och tack. Elin Wägner"

Funderar förstås över deras samröre. Det är romanens andra upplaga, Bonniers 1932. Fin bok om kvinnoinitiativ i lokalsamhället för bättre förlossningsvård och på riksplanet om abort, stöd till ensamstående mödrar mm. Och de makthavande herrarnas fnysningar! Samt förföriska manliga chefer med smak för unga tjejer.

Berör förstås också Elins hjärtefrågor om samspelet mellan kvinnor och män i kärleksrelationer.

Säkert har kärleksskildringen mellan Märta Cronberger och konstnären Johan Hallind drag av hennes egen passionerade historia med Sigfrid Siwertz. I Isaksson /Linders biografi finns till och med uttrycket "sammanbrottet 1930".

Kan det vara då som hon tog hjälp av Poul Bjerre?

Han var ju tidens store "själsläkare", aktiv i Stockholm med hypnos, förlängd sömn och samtalsterapi. Dessutom gav han ut en mängd böcker om sitt arbete och sin syn på människans förmåga att smälta och omvandla trauman och livserfarenheter enligt det system han döper till psykosyntes.

En vink om deras kontakt finns. Inför resan till Österrike sommaren 1935 i sällskap med Flory Gate skriver Isaksson/Linder: "Elin för sin del fördjupade sig i psykologisk litteratur. Hos Poul Bjerre tyckte hon sig finna "religion" vilket hon var tacksam för."

Flera beröringspunkter fanns mellan Bjerre och Wägner. Båda arbetade för fred under första världskriget. John Landquist var Bjerres vän och skrev en översiktlig biografi över honom. Amelie Posse, Bjerres styvdotter, blev god vän med Elin under 30-talet. Nätverket var tätt i den tidens kulturelit.

Elin Wägner skapade sitt Lilla Björka, som fått återuppstå under senare år. Poul Bjerre och hans hustru Gunhild skapade Vårstavi, sitt drömhjem vid Malmsjön i Grödinge. Till skillnad från Wagners hem har Bjerres bostad stått oförändrad och intakt, nästan precis som då han avled 1964. Idag hotas huset av försäljning och en mycket speciell kulturmiljö kommer då splittras.

Läs mer om Poul Bjerre och Vårstavi genom att googla Vårstavi. I text och bild skildras även kampanjen för att bevara huset intakt.

Anita Widén, ordf i Poul Bjerre Sällskapet

"En trädas biografi".

Delar av Elin Wagners privata boksamling ställs ut i en vacker trämonter på Eskilstuna konstmuseum till den 22 september 2019.

Det är konstnären Åsa Elzén som presenterar arvet efter Fogelstadgruppen, som bland annat drev Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad 1925-54 i Julita. På Eskilstuna konstmuseum undersöker hon främst gruppens engagemang i ekologi och jordfrågan genom att utgå från begreppet "träda".

Förra sommaren besökte Åsa Elzén Lilla Björka och S:t Sigfrids folkhögskolas samling av Elin Wagners verk. Åsa berättar:

- Att bekanta sig med boksamlingar är för mig en viktig del i att försöka närma mig människor, levande som döda. Eftersom boken *Fred med Jorden*, som Elin Wägner skrev tillsammans med Elisabeth Tamm 1940, spelar en stor roll i min utställning, blev jag intresserad att titta närmare på vilka böcker de läste och inspirerades av under den tiden. /Monica Grügiel

Några Elin-notiser

Kvinnokartor att promenera efter. Dea-föreningen (en av stiftarna var Elin Wägner-sällskapets "Väckarklocka" 1998 Birgitta Onsel) har tagit fram kvinnokartor att

promenera efter i flera städer. Läs mer på www.dea-kvinnomuseer.nu./mes

KJ om filmen Åsa-Hanna. I sitt brev till Elin Wägner, Stockholm, Sättertäppan 5, d 25.2.46, är Klara Johanson (KJ) besviken: "Jag kände inte igen min bild av Åsa-Hanna i denna överklassfysionomi med det strålande och spirituella leendet, och Franse var ju en föga lantlig charmör. Det var som dialekt översatt till rikssvenska, om inte rent ut stockholmska. Men så vill ju filmteknikerna ha det, och författaren – jag menar dig och inte Bang – har väl föga talan. Men här pratar jag om saker som jag inte begriper." /Dagmar Brunow

Tre vinnare. Efter alla konstens regler har vinnare dragits bland våra medlemmar som betalat årsavgiften före den 1 juli. "Fru Hillevis dagbok" med texter ur Idun skickas till *Margareta Hjertonsson*, Stockholm, *Leonore Wide*, Saltsjöbaden och *Britt Dahlström*, Vallentuna.

Pennskaftet i lättläst version.

Vilja förlag ger ut böcker som är bearbetade för att bli lätta att läsa för unga och vuxna som av olika anledningar inte kan läsa mer komplicerade texter. Nu har förlaget givit ut romanen *Pennskaftet* på 95 glest satta sidor med vackert omslag.

En vacker tanke är det att på detta sätt erbjuda en klassiker men för mig som "fortläsare" känns det konstigt att hinna braka igenom en idémässigt komplicerad roman som *Pennskaftet* på 20 minuter.

Nog känner jag igen personerna och handlingen och budskapet men måste verkligen språket vara så avskalat och personteckningarna så torftiga att man knappast uppfattar hur livsnödvändig striden för rösträtt var för rösträttskvinnorna?

Det finns många svenska klassiker som jag önskar se "nyöversätta" (på samma sätt som klassiker på främmande språk) för att göra dem mer njutbara och lättlästa för dagens läsare. Kan bara hoppas att de extremt lättlästa böckerna kan inspirera till läsning av mer komplicerade texter i framtiden./mes

Välkommen med bidrag till nästa Bergsluft före den 1 november 2019.

**Elin Wägner-sällskapet, www.elinwagner.se
Årsavgift: 150 kr / Bg 645-0126**

Bergslufts red:

Marianne Enge Swartz (mes)

Tel: 073 557 0118, menge.swartz@gmail.com

Ann-Margreth Willebrand (AMW)

Tel: 072 727 7440, amwillebrand@hotmail.com